

บทบรรณาธิการ

การสร้างแหล่งท่องเที่ยวโดยพลังท้องถิ่น : กรณีจังหวัดชัยนาท*

1. คำนำ

“การท่องเที่ยว” หรือ “การไปเที่ยว” เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตทุกชาติ ทุกภาษา ต่างกันก็แต่ธรรมเนียม วัตถุประสงค์ และวิธีการไปเที่ยวของแต่ละบุคคล ปัจจุบันพบว่า การอยากไปเที่ยวของคนเกิดเพราะ การประชาสัมพันธ์ที่สร้างแรงคลใจให้อยากไปเห็น อยากไปสัมผัสกับสิ่งที่ตนยังไม่เคยไปมาก่อน หรือแม้จะเคยไปมาแล้ว เมื่อห่างเหินเวลาไประยะหนึ่งก็ต้องการไปดูการเปลี่ยนแปลง ศึกษาความแปลกใหม่เพื่อให้อชีวิตมีความหมาย มีรสชาติ จึงเชื่อมั่นว่าการท่องเที่ยวจะมีอนาคตสดใสยิ่งขึ้นเมื่อสังคมมีความสันติสุข การคมนาคมไปมาสะดวก และมาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนขยับดีขึ้นตามลำดับ

2. แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

๑) **สถานที่ท่องเที่ยว** สถานที่ท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติหรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ล้วนต้องการการพัฒนาให้มีมาตรฐานพอที่จะชักชวนคนไปเที่ยว ข้อได้

*เอกสารประกอบการประชุมว่าด้วย “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว” การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 16-17 มีนาคม 2530 ณ โรงแรมไฮแอทเซ็นทรัลพลาซ่า

เปรียบเทียบเปรียบอาจจะต่างกันไปตามธรรมชาติและทรัพยากร ถ้าจะให้แบ่งประเภทหลักของสถานที่ท่องเที่ยวปัจจุบันพอจะแยกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1.1 ประเภทธรรมชาติ ข้อได้เปรียบของสถานที่ท่องเที่ยวที่ธรรมชาติสร้างไว้มีมากมายและมักไม่ต้องลงทุนมากนัก อย่างเช่น ชายทะเล น้ำตก วนอุทยาน ธรรมชาติ ถ้ำ ภูเขา เกาะแก่ง แม่น้ำ ทะเลสาป ทะเลทราย ฯลฯ เรื่องที่ต้องลงทุนพัฒนาได้แก่การจัดให้มีระเบียบของร้านค้า ร้านอาหาร น้ำสะอาด ที่พักอาศัย ยานพาหนะ ระบบสื่อสาร คมนาคม ระบบสวัสดิการและความปลอดภัย และการบันทึบบางประเภทที่ผู้ท่องเที่ยวสามารถพักผ่อนสลับไปกับทิวทัศน์ทางธรรมชาติ

1.2 ประเภทมนุษย์สร้างและปรุงแต่งขึ้น แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ต้องมีการลงทุนมากกว่าประเภทแรก ประเภทนี้หมายรวมทั้งสถานที่ประวัติศาสตร์ และการแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เช่น เมืองโบราณ วังเก่า คูเมือง ประสาท วัด วาอาราม สิ่งก่อสร้างมหัศจรรย์ อนุสาวรีย์ สุสานของบุคคลสำคัญ สวนสนุก สวนผลไม้ สวนสัตว์ สวนรุกขชาติ การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองที่คกทอดมาจนเป็น ประเพณี เช่น ในเทศกาลต่างๆ มีการเล่น และมีการประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ควบคู่ไปกับการแสดง หรือ การเล่นไหว้บูชาในวันสำคัญต่างๆ ตามความเชื่อของท้องถิ่น

2) บทบาทของรัฐในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เมื่อการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์แล้ว รัฐและผู้ปกครองรัฐ ไม่ว่าจะป็นรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น หรือองค์การปกครองระดับท้องถิ่น ต้องมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเพื่อให้ผู้เสียภาษีสามารถเดินทางไปพักผ่อน หากความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้้อย่างสะดวก การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้งบประมาณของรัฐ หรือ ส่วนหนึ่งของรัฐ หรือส่วนหนึ่งของภาชีราษฎรยังไม่เป็นที่ยอมรับในประเทศที่กำลังพัฒนา บางครั้งถูกมองในเรื่องความฟุ่มเฟือย ควรใช้เงินบ้านพัฒนาอาชีพ การคมนาคม การศึกษา และความสงบเรียบร้อยมากกว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การลงทุนโดยภาคเอกชนมีความจำกัดโดยเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวที่ต้องการการลงทุนมาก เมื่อพิจารณาความคุ้มค่าของภาคเอกชนแล้วจะหาผู้ลงทุนไม่ได้ในเบื้องต้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยการลงทุนของรัฐ เพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมและบริการด้านอื่น ๆ ให้พอที่ภาคเอกชนจะเริ่มคุ้มทุนหากมีการลงทุนในขั้นต่อไป

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยภาคเอกชนยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เพราะแนวคิดของภาคราชการยังไม่เปิดกว้าง และเกรงกลัวเรื่องความผิดพลาดทางระเบียบ โดยทั่วไปผู้ดำรงตำแหน่งไม่ต้องการเสี่ยงที่จะทำสัญญาผูกมัดให้ภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมในการลงทุนระยะยาว ในบางกรณีกลับมองไปในเรื่องผลประโยชน์ จึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นต่างๆ ปล่อยให้ยู่ตามยถากรรม ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มคนบางกลุ่มที่เก็บเกี่ยวผลประโยชน์ที่เบียดบังจากประชาชน เพราะทางราชการไม่เข้าไปมีบทบาทอย่างจริงจังในการส่งเสริม

แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไม่ควรพิจารณาแต่ด้านรายได้แต่อย่างเดียว เมื่อเป็นหน้าที่ของรัฐแล้ว ในกรณีจำเป็น โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกควรพิจารณาจัดสรรบุดทุนในระยะที่กำหนดเพื่อแบ่งเบาภาระการลงทุนของภาคเอกชน แล้วจึงร่วมกันกำหนดแบ่งสรรอัตรากำไรก้าวหน้าในระยะยาวต่อไป

3) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกับผลกระทบ ผลกระทบต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวย่อมมีทั้งบวกและทางลบควบคู่กันไปเสมอ เช่น การอนุรักษ์บางอย่างก็ต้องทำลายบางอย่าง หรือการพัฒนาให้นักท่องเที่ยวมากขึ้น ปัญหาทางสังคมก็ต้องตามมาแต่ผลทางเศรษฐกิจ เช่น การสร้างโอกาสให้คนมีงานทำ การจัดจำหน่ายสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว รายได้จากสถานบริการประเภทต่างๆ ผลทางสังคม จิตวิทยายังทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจที่อยู่ในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยว มีผู้คนแวะเวียนมาชื่นชมกับแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นๆ

ความตื่นตัวของชาวต่างประเทศที่ชอบการเดินทางออกนอกประเทศเพื่อการพักผ่อนนับวันแต่จะทวีจำนวนมากขึ้น เพราะมีการแข่งขันด้านธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับวิทยาการใหม่ๆ ที่มีการประชาสัมพันธ์

พันธืข้ามชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงมองเห็นว่าเป็นการนำชาวต่างประเทศเข้ามาเยือน ประเทศได้อย่างมหาศาล ผลระยะยาวเป็นการแนะนำประเทศให้ชาวต่างประเทศรู้จักเป็น ช่องทางเปิดให้วิทยาการต่างๆ ได้เข้ามามีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ซึ่งกันและกัน เป็นการ เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาติ สร้างความเข้าใจและผูกพันต่อกันในอนาคต ความเข้าใจ และผูกพันที่ดีย่อมส่งผลต่อสันติสุขของชาวโลก

4) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และมีโลกทัศน์กว้างขวาง ของคนในชาติ แนวคิดนี้ก็จะมีความสนใจน้อย เพราะส่วนใหญ่มองการท่องเที่ยว เพื่อรายได้และความคุ้มค่า ความจริงแหล่งท่องเที่ยวประเภทหลักที่ไต่แบ่งไว้ข้างต้นล้วน เป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญทั้งนั้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวไม่ได้จำกัดวัย คนรุ่นต่างๆ เมื่อ ไปท่องเที่ยวสถานที่ต่างๆ ร่วมกันได้มีการเรียนรู้มากมายในสิ่งที่ตนไม่มีโอกาสได้รู้ว่าโลก บัจุบันมีของคืออะไรบ้าง ประเทศของตนมีอะไรดี ๆ อีกมากที่ตนควรจะเรียนรู้และควรจะ ภูมิใจ คุณค่าเหล่านี้หาค่าเปรียบมิได้ และไม่สามารถเก็บข้อมูลออกมาในเชิงเศรษฐกิจ การไปท่องเที่ยวแต่ละครั้งนอกจากพบกับสิ่งแปลกใหม่ที่ตนไม่รู้มาก่อนยังได้มีโอกาสสัมผัส กับสิ่งแวดล้อม บุคคลในวงการ พบปะกับพรรคพวก ญาติมิตร ที่ห่างเหินกันนานเพิ่มคุณ- ค่าและความหมายของชีวิตมากขึ้นอีกทางหนึ่ง การร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างผู้ร่วมเดินทาง ทำให้คนได้เรียนรู้อีกมากมาย เกิดความสร้างสรรค์และความคิดริ- เริ่มใหม่ๆ เพื่อชีวิตอนาคตต่อไป

5) การรักษาวัฒนธรรมกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาท้องถิ่นที่ไต่ เป็นแหล่งท่องเที่ยว มักต้องเผชิญกับการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่มากนักน้อย เป็นผลที่มองภาพทางลบเป็นส่วนใหญ่ การระมัดระวังและเข้าควบคุมการปรับเปลี่ยนทาง วัฒนธรรมมักเป็นเรื่องที่ผู้รับผิดชอบหนักใจ บางครั้งหาทางบ้องกันไม่ได้ต้องยอมปล่อยให้ เป็นการเติบโตและเสื่อมสลายในตัวเอง ถ้าแหล่งท่องเที่ยวต้องรับนักท่องเที่ยวต่าง ถิ่นอยู่เป็นประจำและมาจากสารทิศแล้ว การบ้องกันและแผ้วระวังที่จะทำได้ต้องทำให้วัฒน-

ธรรมของท้องถิ่นให้เข้มแข็งขึ้น สร้างพลังต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมโทรมโดยพลังของประชาชนในท้องถิ่น

หากแหล่งท่องเที่ยวจัดขึ้นเป็นครั้งคราวตามระยะเวลาที่กำหนด ผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นจะไม่รุนแรง อาจเป็นในช่วงงานเท่านั้น อย่างเช่น การจัดงานตามเทศกาลสำคัญๆ ในลักษณะเช่นนี้ต้องจัดให้มีการแสดงเชิงวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้เข้มข้นขึ้น และต้องสรรหาวิธีการให้ความรู้ ทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นให้รักษาไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้และเห็นความแปลกใหม่เมื่อมาสัมผัส

โดยปกติงานโตหรือแหล่งท่องเที่ยวโตที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ามา หากการเข้ามาของวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่เป็นที่ยอมรับแล้ววัฒนธรรมท้องถิ่นจะอยู่ได้ระยะหนึ่งเสร็จแล้วจะมีการปรับเข้าหากัน แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นจะไม่ยอมให้วัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าครอบงำแน่นอน ตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยวที่ใช้สัตรีนุ่งน้อย ห่มน้อย หรืออาศัยเรื่องไสภณีนี้อาบ อบ นวด ไชวส์สัดส่วนเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวจนกระทั่งมากเกินไป แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้จะพัฒนาไปในทางจำกัด และนักท่องเที่ยวที่ชอบค่านี้นจะมีเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ปัจจุบันการไปท่องเที่ยวในลักษณะครอบครัวจะเพิ่มทวีขึ้น นักท่องเที่ยวเหล่านี้จะไม่ใช้เงินและเวลากับสิ่งยั่วยุอบายมุขมาก การใช้แหล่งการพนันเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวธุรกิจการพนันจะดำรงอยู่ได้จำกัด เพราะนักท่องเที่ยวที่ติดตรงหรือพอใจจะมีว่สมด้วยมีจำกัดส่วนใหญ่ไปเพื่อการสัมผัสได้เห็นได้ชมตามที่คนอื่นคุยไว้ แต่แล้วก็จะหยุดการเจริญ อย่างเช่นสถานกาสิโนในประเทศไต้หวันบ้านเรา

ปัญหาเรื่องผลกระทบต่อการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องที่ต้องเผื่อระวังและวางแผนป้องกันตั้งแต่ยังไม่เริ่มพัฒนาและขออย่าได้วิตกจนเกินไป หรือเข้าใจว่าต้องมีแหล่งอบายมุขเท่านั้นที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวได้ในหลายกรณี ตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้กลายเป็นสิ่งทำลายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยซ้ำไป

3. สวนนกชยันนาท

1) ความเดิม จังหวัดชยันนาทห่างจากกรุงเทพฯ เพียง 190 กม. โดยทางถนนสายเอเชีย) หลังจากสายเอเชียตัดผ่านโดยไม่ต้องวิ่งเข้าตัวเมืองชยันนาทแล้ว ตัวเมือง

ชัยนาทกลายเป็นเมืองปิตุตนเอง การพัฒนาต่าง ๆ อาศัยรายได้จากการทำนา การพัฒนาด้านธุรกิจหยุดการเติบโต เมื่อเหตุการณ์เวียตนามส่งบลงฐานทัพพลาตีสลับสู่สภาพเดิมชัยนาทเกือบจะถูกคนไทยล้อมว่ายังมีจังหวัดนี้อยู่ การจับจ่ายซื้อของที่จำเป็นต้องอาศัยตลาดการค้า นครสวรรค์ หรือกรุงเทพฯ ฯ เชื้อนเจ้าพระยาสร้างไว้เป็นแห่งแรกของประเทศไทยกว่า 30 ปี จนคนลืมไปและบางคนคิดไม่ออกด้วยซ้ำไปว่าอยู่จังหวัดใด

เขาพลองตั้งอยู่บนเส้นทางเข้าเมืองชัยนาท เมื่อเข้ามาจากสายเอเชียก่อนเข้าเมือง 2 กม. มีทิวทัศน์เขาย่อม ๆ หลายแห่งเรียงราย คุยได้ว่าเมื่อเริ่มจะเข้าเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ขั้รถบนถนนสายเอเชียจะเห็นเขาสรรพยาในวรรณคดี เรื่องรามเกียรติ์ และถัดมาคือเขาพลอง เข็มกรมทางได้ใช้เป็นที่ตั้งลูกรังไปสร้างถนน ชุกกันมาหลายปี แล้วจนเป็นหลุมเป็นบ่อ เริงเขากลายเป็นหน้าผาที่เห็นโชดหิน พื้นที่เขาพลอง 3,500 ไร่ เป็นที่สาธารณะของจังหวัด ทิวทัศน์ก่อนเข้าเมืองเป็นแหล่งชุมชนแออัดมีบ้านและเพิงที่ปลูกขึ้นตามอัธยาศัยของผู้บุกรุกมากกว่า 20 ปีขึ้นไปและกำลังทยอยเข้ามาทุกเดือน ในปี พ.ศ. 2527 มีครอบครัวอยู่บริเวณเขาพลองกว่า 100 ครอบครัว

เมื่อปี พ.ศ. 2526 นายกุศล ศานติธรรม อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด ได้ดำริจะพัฒนาเขาพลองเป็นสวนนันทรมชชาติจากหน้าผาและบ่อลูกรังเก่า ๆ โดยนำคณะข้าราชการไปดูงานสวนนงนุชรังสิตไปร์ แล้วกลับมาเริ่มงานโดยอาศัยงบประมาณโครงการบริหารส่วนจังหวัด สร้างสะพานแขวนใกล้เชิงเขา ใช้งบประมาณสามแสนกว่าบาทสร้างแล้วยังขึ้นสะพานแขวนไม่ได้ เพราะทางขึ้นทั้ง 2 ข้างไม่มีบพอนปีนั้นจึงได้แก้ตัวสะพาน

นอกจากนั้นได้มีการขุดบ่อลูกรังขยายให้เป็นสระน้ำอีก 2 แห่ง จากนั้นสุขภาพของอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดทรุดลง โครงการสวนนงนุชล่อไปด้วย จนกระทั่งท่านเสียชีวิตลงเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2527 ความเป็นไปได้ของสวนนงนุชมีกรงนกขนาด 7 ไร่เริ่มแสดงอาการไม่แน่นอน ทั้งไว้แต่รูปแบบและข้าราชการบางคนก็เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย รวมทั้งเสียงสนับสนุนและเสียงคัดค้านของสมาชิกสภาจังหวัดชัยนาท

เมื่อผู้เขียนได้รับคำสั่งแต่งตั้งให้มาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อ 10 เมษายน 2527 ได้เดินทางมาดูสภาพจังหวัดเมื่อ 13 เมษายน 2527 ได้ไปที่เขาพลองพบกับอดีตรองผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาท (พ.ท. สวัสดิ์ เล็กสกุล) และพ่อค้า ประชาชนที่เขาพลองรับทราบเรื่องสวนนกแล้ว มีความเห็นไม่แน่ชัดว่าจะพัฒนาต่อไปได้หรือไม่ เพราะเสียงคัดค้านและสนับสนุนก้ำกึ่งกัน ยิ่งเห็นสภาพท้องที่ในช่วงเมษายนแล้วยังมีความห่อเหี่ยวใจในความแห้งแล้ง โดยเฉพาะแหล่งชุมชนแออัดล้วนเป็นประชาชน ที่มีรายได้น้อย เป็นแรงงานรับจ้างไม่แน่นอนยิ่งเพิ่มความหนักใจเป็นทวีคูณ

ค่อนข้างแน่ชัดว่าชาวบ้านและชาวเมืองชัยนาทแสดงความห่วงใยต่อสวนนก และเกรงว่าจะไม่มีใครสานต่อ เสียงคัดค้านก็มีบ้าง เช่น ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณสวนนก เป็นห่วงว่าจะต้องถูกไล่ ยังมีผู้ที่ไม่เห็นด้วยส่วนหนึ่งในสภาจังหวัด เพราะเห็นว่าควรนำเงินไปลงทุนสร้างทำถนนในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ผลัดกันลงทุกปีเมื่อหน้าฝนผ่านไป สำหรับผู้ที่ไม่เห็นด้วยพอมิเพราะมองอนาคตว่าหากสวนนกแห่งนี้สำเร็จจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด แต่ก็ยังหนักใจว่าจะทำได้หรือ ขาดทั้งเงินและคนที่ชำนาญด้านนี้

เมื่อได้ประมวลข้อมูลแล้วพบว่า จะใช้การลงทุนเฉพาะกรงนกขนาดใหญ่คลุมพื้นที่ 7 ไร่ ตามแบบก่อสร้างประมาณ 7.5 ล้านบาท ที่ต้องขอกู้เงินสะสมขององค์การฯ ไปยังกระทรวงมหาดไทย สภาจังหวัดชัยนาทได้เห็นชอบแล้วสมัยผู้ว่าฯ กุศล แต่ยังมีได้เสนอไปยังกระทรวงมหาดไทย งบประมาณองค์การฯ ที่ตั้งไว้ในปี 2527 มิได้ถึงด้านเพื่อใช้ก่อสร้างฐานรากต่อ เมื่อผู้เขียนมารับงานปรากฏมีปัญหาทางเทคนิคและผู้รับเหมาทำงานหลายท่าน และไม่แน่ใจว่าจะได้เงินกู้จากกระทรวงมหาดไทยหรือไม่ เพราะเอกสารที่มีอยู่ไม่ทำให้เชื่อว่าการลงทุน 7.5 ล้าน จะสามารถทำรายได้มาจ่ายคืนเงินกู้จากการดำเนินธุรกิจสวนนก ส่วนที่เป็นห่วงมากที่สุดคือบริเวณก่อสร้างกรงนกยังไม่มีต้นไม้เลย มีแต่ต้นยูคาลิปตัสขนาดสูง 1 เมตร ที่อยู่เชิงเขา

ผู้เขียนได้นำเรื่องกู้เงินสะสมเข้าทบทวนในสภาจังหวัดอีกครั้งก่อนขอไปยังกระทรวงมหาดไทย โดยขออนุมัติในหลักการว่า หากไม่ได้ตามจำนวนเงินที่ขอกู้จะขอ

เปลี่ยนแบบกรงนก หรือสร้างกรงขนาดกลางไปก่อน เรื่องการทำสวนหย่อม ปลูกต้นไม้ จัดระบบประปา ไฟฟ้าในบริเวณสวนนก และขอให้นำเงินที่ค้างในปี 2527 ไปใช้สร้างสระ ว่ายน้ำกึ่งโอลิมปิกในบริเวณสวนนก เพื่อให้ประชาชนและนักเรียนได้มาใช้บริการใน บริเวณสวนนกและจะเป็นส่วนหนึ่งในการหารายได้มาอุดหนุนค่าใช้จ่ายของสวนนกต่อไป

2) การสร้างสระว่ายน้ำมาตรฐานและการสร้างความเขียวบริเวณสวนนก

เมื่อกระทรวงมหาดไทยอนุมัติงบได้กั 2 ล้านบาท และสภาจังหวัดเห็นชอบได้สร้างสระ ว่ายน้ำ เรื่องรีบเร่งที่ต้องทำ คือ การสร้างความเขียวในบริเวณสวนนก งบประมาณการจัดสวนหย่อม 7 แห่งด้วยงบ 3 แสนบาทคงทำอะไรไม่ได้มาก จึงได้เชิญอาจารย์และนิสิต ปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มาช่วยวางแผนและขอตั้งงบเพิ่มเติม ปี 2528 เพื่อ สร้างสระว่ายน้ำให้สมบูรณ์ พร้อมทั้งขอให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(คุณบุญธง สงฆ์ประชา) ช่วยเสนอขอพัฒนาจังหวัดสร้างอาคารอาบน้ำ ผลัดเปลี่ยนเสื้อผ้าในบริเวณสระว่ายน้ำ สระ ว่ายน้ำเมื่อเสร็จแล้วได้รับความนิยมจากประชาชนพอสมควร มีรายได้โดยเฉลี่ยเดือนละ 10,000 บาท

3) การเดินการกุศลและจัดดนตรีบริเวณสวนนก

อาศัยความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันระหว่างผู้บริหารของจังหวัดและโรงงานปูนซีเมนต์ชลประทานตากดี สวนนกชยันนาท ได้รับปูนซีเมนต์จำนวนหนึ่งมาสร้างศาลาชมวิวยวนเขา เวที และลานกว้างกลางแจ้งในช่วงนั้น เยาวชนกำลังนิยมการเล่นสเก็ต จึงคาดว่าจะเป็นลานสเก็ตกลางแจ้งให้เยาวชนมา เล่นแทนการวิ่งเล่นตามถนนในเขตเทศบาล เวทีและลานกลางแจ้งยังใช้เป็นเวทีแสดงรำวง และเต้นรำได้ด้วย การเดินการกุศลของชาวเมืองชยันนาทได้จัดขึ้น 6 เดือนต่อครั้ง เพื่อ หารายได้บำรุงสวนนก แต่ละครั้งเมื่อประชาชนเดินจากในเมืองมาสวนนก ได้ถือโอกาส รายงานผลคืบหน้าให้ประชาชนทราบ ทุกคนได้นำอาหารมารับประทานร่วมกัน แล้วจบลง ด้วยการเล่นสเก็ต มีเต้นรำ รำวงบนลานสเก็ต

4) ทอดตัดไม้คั้นไม้และร่วมปลูกต้นไม้ด้วยพลังมวลชน

ได้ขอให้ชาวบ้าน ทอดตัดไม้ขนาดกลางที่เห็นว่ามิเหลือในหมู่บ้าน โดยกำหนดประเภทต้นไม้ที่ต้องการแล้ว

ให้ป่าไม้อำเภอจัดอบรมวิธีทอนแบบง่าย ๆ เลี้ยงไว้ตามบ้านจนเห็นว่าต้นไม้ไม่ตาย แล้วหักกันแต่เป็นชบวนจากหมู่บ้านมาพร้อมกันที่สวนนกแล้วนิมนต์หลวงพ่อมารับผ้าป่าต้นไม้ที่สวนนก พร้อมทั้งขอให้พลังลูกเสือชาวบ้าน ทสปช. กนช. นักเรียน นักศึกษาในจังหวัด ผลัดกันมาช่วยขุดหลุม ปลูกต้นไม้ รูปแบบนี้ก็ได้ทำกันหลายครั้งจากอำเภอต่าง ๆ ผลัดกันมา ในขณะที่เดียวกันได้ประกาศให้ประชาชนที่ต้องการบริจาคต้นไม้ที่สวนนกมาแจ้งป่าไม้ อำเภอ เพื่อไปขอทอนมา ด้วยวิธีนี้สวนนกเริ่มเห็นความเชื่อมากขึ้น

5) **การทำปุ๋ยหมักจากฟางเพื่อบำรุงต้นไม้** เมื่อมีต้นไม้มากขึ้น มีการทำสวนหย่อมเพิ่มขึ้น สิ่งก็ตามมาคือการใช้ปุ๋ยบำรุง เพราะบริเวณนี้เป็นดินลูกรัง ต้องหาดินมาปูหน้า ทำโดยใช้ขี้บการเคมีการเกษตรบ้าง ใช้รถขององค์การฯ ไปขนบ้าง ชีอน้ำในกรณีจำเป็น การทำปุ๋ยหมักก็ทำแบบชบวนผ้าป่า ให้ชาวบ้านใช้รถอีแต่นขนมาไว้สวนนก ใช้นักเรียน ชมรมต่าง ๆ มาช่วยกันทำ สวนนกมีปุ๋ยหมักใช้ไต่ตลอดปีลดค่าใช้จ่ายปุ๋ยไปมากทีเดียว

6) **การสร้างกรงขนาดต่าง ๆ และการผสมนก** เมื่อเริ่มแรกการทำกรงนกขนาดต่าง ๆ ใช้วิธีจ้างเหมา ปรากฏว่าแพงและช้า จึงได้หาคณงานขององค์การฯ ที่มีฝีมือทำนั้นมาช่วยกันทำ โดยซื้อวัสดุและเครื่องมือมาทำ ปรากฏว่าถูกกว่าและสามารถทำได้เร็วขึ้น สามารถรองรับจำนวนนกที่เพิ่มขึ้น การช้อนกมีงบประมาณเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่มีผู้คนมาบริจาคทั้งจากชาวบ้าน โรงเรียน และวัด ที่เลี้ยงอยู่แล้ว และจากจังหวัดต่าง ๆ ที่ขอบริจาคไป จนในที่สุดมีกรงนกขนาดต่าง ๆ กว่า 50 กรง และมีนกผสมไว้ 108 ชนิดรวม 1,300 ตัว

7) **การฝึกอบรมบุคลากร** ได้รับบุคลากรคนสวน คนเลี้ยงนก โดยรับจากประชาชนบริเวณชุมชนแออัดมาทำงานเป็นรายวัน ได้พาผู้ที่เป็นหัวหน้างาน ผู้จัดการสวน กรรมการสวนนก ไปดูงานเขาเขียว สวนสัตว์เชียงใหม่ สวนสัตว์เขาคิน สวนนกจุงรัง และได้เชิญวิทยากรจากเขาคินมาให้ความรู้กับผู้เกี่ยวข้องเป็นครั้งคราว ปศุสัตว์และหัวหน้า

สถานีผสมเทียมชันนาทได้ทำหน้าที่เป็นหมอนก คอยให้การรักษาเยี่ยวานกอยู่เป็นประจำ ป่าไม้อำเภอเมืองทำหน้าที่ดูแลค่านสวนหย่อม การปลูกต้นไม้ การทำฝั้วความเขี่ยวบริเวณ สวนนก บุคลากรอาวุโสที่สำคัญได้แก่ คุณลุงเสวกฯ ข้าราชการบำนาญกรมชลประทาน ที่มีความรู้เรื่องนกมาเป็นทีปรึกษาและมาฝึกคนเลี้ยงนกจนปัจจุบันมีวิธีการเลี้ยงนกให้มีความสุข นกสามารถออกไข่และฟักไข่ได้

๘) การสร้างรั้วรอบนอกและการอพยพชุมชนแออัด เมื่ออิฐดินซีเมนต์ที่ ทำจากเรือนจำชันนาท และ รพช. ชันนาท เป็นทียอมรับทางเทคนิค จึงได้ตัดสินใจล้อมรั้ว รอบนอกด้วยอิฐดินซีเมนต์ โดยจ้างเขาชวนและประชาชนที่ว่างงานในหมู่บ้านใกล้เคียงทำ อิฐดินซีเมนต์มาจำหน่ายให้สวนนก เพื่อทำรั้วรอบนอกยาวกว่า 700 เมตร ประชาชน ที่อาศัยบริเวณสวนนกได้เข้ามาทำงานพอมิรายได้ จึงได้เริ่มแผนอพยพออกจากสวนนกโดย จังหวัดรับประกันว่าสถานที่จัดให้ไปอยู่จะมีแหล่งน้ำ ถนน และจะจัดให้ปลูกผลไม้ เลี้ยง วัว ชาวบ้านอพยพได้มีการจับฉลากตามผังที่จัดไว้ เมื่อบ้านใดพร้อม ได้ระดมลูกเสือ ชาวบ้าน ทสปช. มาช่วยขนย้าย และยังได้จ้างบกาชาดบางส่วน เงินที่ได้จากการเดินการ กุศล ซ้อกระเบื้อง สังกะสี เสาคที่จำเป็นไปสร้างในที่ใหม่ ทุกคนให้ความร่วมมือและพอใจ จนในทีสุดการขนย้าย 10 กว่าครอบครัวและรั้วรอบนอกสำเร็จลงด้วยดี

๙) การสร้างกรงยักษ์เพื่อรวมฉลอง ๘๐ พรรษา การสร้างกรงใหญ่ยังเป็น ปัญหาตลอดทีในขณะทีเร่งบารุงต้นไม้และสะสมนกเพิ่มขึ้นในกรงขนาดต่างๆ ทั้งนี้เพราะ ข้อจำกัดเรื่องเงินทุน ด้วยการระดมความคิดทั้งภาคราชการและเอกชนทุกสปีคาค์ทุกฝ่าย เห็นพ้องต้องกันว่าจะต้องสร้างกรงยักษ์ให้ได้ มิฉะนั้นจะไม่สามารถคังคูกนักท่องเที่ยว และด้วยพลังใจร่วมกันทีจะสร้างกรงยักษ์ให้ทันการฉลองครบรอบ 60 พรรษาของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทุกคนจึงมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน

เริ่มขอให้สถาปนิกเอกชน (คุณโสภณ กำเนิดมี) ทีเป็นกรรมการสวนนก คนหนึ่งสองวาดภาพกรงนกทีครอบพื้นที่ 7 ไร่เต็มออกไปครอบคังสระน้ำ ซึ่งจะรวมพื้นที่ กว่า 20 ไร่ ความพยายามของสถาปนิกและวิศวกรของโยธาธิการจังหวัด รวมทั้งกรรมการ

สวนนกที่ไม่มีความรู้กันนี้ช่วยกันวิจารณ์อยู่หลายสัปดาห์ จึงได้ข้อไปยังกรมโยธาธิการช่วย ออกแบบให้ตามภาพอาค โดยจังหวัดขอให้ใช้งบไม่เกิน 2 ล้านบาท งานก่อสร้างได้เริ่ม เดือนกรกฎาคม 2529 โดยปลัดกระทรวงมหาดไทย (นายพิศาล มุลศาสตรสาทร) ได้มาวาง ศิลาฤกษ์ การคิกตั้งตาข่ายไนลอนได้เสร็จสิ้นลงในวันที่ 24 มกราคม 2530 ทันตามกำหนด งานมหกรรมหุ่นฟางนกครั้งที่ 2 และได้ทำพิธีปล่อยนกกว่า 500 ตัว เข้ากรงใหญ่ในวันที่ 23 มกราคม 2530

งานปรับปรุงต้นไม้และสร้างน้ำตกเทียมจากหน้าผาในกรงใหญ่ยังเหลืออีกกว่า 40% ต้องเร่งให้เสร็จก่อนวันที่ 5 ธันวาคม 2530 เพื่อร่วมฉลองวันครบ 60 พรรษาของ ในหลวง การปูทางเดินโดยอิฐซีเมนต์ตัวที่ได้รับการอนุเคราะห์จากโรงงานปูนซีเมนต์ ชลประทานบริจาคปูนให้ ภาคเอกชนบริจาคทรายให้ และอาศัยแรงงานในเรือนจำซึ่งขณะ นี้ได้ปูทางเดินกว่า 500 เมตร ในกรงยักษ์ ส่วนสวนหย่อมได้รับการบริจาคจากส่วนราชการต่าง ๆ ญาติได้รับบริจาคจากชมรมพ่อค้าในเมืองที่จัดงานประจำปี ความสำเร็จของกรง นกธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียใกล้จะสำเร็จด้วยพลังของท้องถิ่น และเชื่อว่าจะร่วมฉลอง 60 พรรษาของในหลวงได้แน่นอน

10) **การจัดตั้งคณะกรรมการสวนนก** เดิมทีได้เคยมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการตั้งแต่ปี 2527 ต่อมาได้นำมาทบทวนเสียใหม่ โดยเชิญภาคเอกชนเข้ามาร่วมมากขึ้น ทั้งในฐานะบุคคลและในฐานะตัวแทนหน่วยงาน ชมรมต่างๆ ในจังหวัด และได้เปลี่ยนแปลงสำนักเลขานุการสวนนกจากหัวหน้าสำนักงานจังหวัดมาให้ปลัดจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ การแบ่งงานของคณะกรรมการสวนนกมีฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายวางแผน ฝ่ายวิศวกรรม ฝ่ายจัดสวนและต้นไม้ ฝ่ายดูแลนกและอาหารนก การดำเนินงานได้ทำมาในรูปแบบการประชุมบ้าง ส่งการบ้าง ส่วนการวางแผนได้จัดทำแผนหลัก โดยเชิญประชาชนผู้สนใจมาร่วมทำแผนและโครงการในบริเวณสวนนกที่เรียกว่าวางแผนการ ณ จุดที่ตั้งโครงการ การจัดทำแผนครั้งนั้นได้รับผลสำเร็จมาก นอกจากได้แผนงานที่ทุกคนเร่งมาเสนอแล้ว ยังสามารถสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมของภาคราชการและภาคเอกชนในเชิงสร้างสรรค์

อภิปรายความเป็นไปได้ของแผนงานต่าง ๆ การประชุมดังกล่าวไม่มีการจัดระเบียบวาระ แต่อาศัยข้อคิดเห็นของคนกว่า 80 คน แผนงานหลักได้ใช้เป็นตัวพิมพ์การขยายผลอีกมากมาย ในระยะหลัง ๆ จึงนับได้ว่าเป็นพลังความคิดของท้องถิ่นโดยแท้

๑) การลงมือปฏิบัติตามแผนและการติดตามงาน ในขณะก่อสร้างกรังใหญ่ งานที่เร่งทำต่อคือการสร้างสวนหย่อม การปลูกต้นไม้ และการจัดหาน้ำเข้ามาในสระน้ำ สองแห่งที่ขุดขยายไว้ งานเหล่านี้ต้องการผู้ชำนาญและการเสียสละของข้าราชการประจำ ซึ่งมีหน้าที่ประจำต้องทำอยู่แล้ว อย่างเช่น การดึงน้ำจากคลองชลประทานมาเข้าสวนนก ท้องอาศัยนักวิชาการจากสำนักงานชลประทานที่ 7 มาช่วยสำรวจและวางแผน การเตรียมงานสร้างกรังใหญ่จากหน้าฝักก็ต้องอาศัยเครื่องจักรจากชลประทานที่ 7 มาช่วยเปิดทางให้ คณะกรรมการต่าง ๆ ที่แต่งตั้งไว้ก็ทำบ้างไม่ได้ทำบ้าง งานไปได้ล่าช้า การติดตามงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ต่อมาจึงได้พัฒนามาสู่รูปแบบการประชุมพบปะทุกวันอังคาร ตั้งแต่ ๐8.30 น. เป็นต้นไป ใครก็ตามที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานสวนนก หรือผู้ใดจะมาแสดงความคิดเห็น ต้องการเสนอโครงการใหม่ ๆ สามารถมาร่วมประชุมได้ที่ศาลากลางน้ำในบริเวณสวนนก

การประชุมประจำสัปดาห์ ได้ค่อย ๆ พัฒนาจากเดิมเป็นคณะกรรมการวางแผน และติดตามผล ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด เกษานุการจังหวัด นายอำเภอเมือง ผู้ตรวจการส่วนท้องถิ่น โยธาธิการจังหวัดและวิศวกร รพช. จังหวัด บำไม่อำเภอเมือง ปศุสัตว์จังหวัด หัวหน้าสถานีผสมเทียม ผู้ช่วยป่าไม้ จังหวัด วิศวกรขององค์การบริหารส่วนจังหวัด หัวหน้าส่วนการคลัง และที่สำคัญคือภาคเอกชนมีทั้งประธานหอการค้า สมาชิกไลออนส์ สมาชิกโรตารี และสมาชิกผู้รับบำเหน็จ บำนาญ หัวหน้าคนสวน ผู้จัดการสวนนก และบุคคลอื่นที่ได้รับเชิญมาร่วมประชุมเป็น ครั้งคราว รวมทั้งผู้รับเหมาก่อสร้างงานในสวนนกกก็เข้าร่วมประชุมทุกสัปดาห์

รูปแบบและเนื้อหาการประชุมส่วนใหญ่จะประกอบด้วย 3 ส่วน คือ (1) ปัญหา และเรื่องที่ต้องการหารือเพื่อแก้ไขในสัปดาห์ที่ผ่านมา (2) ติดตามผลงานที่ทำไปแล้วใน

รอบสัปดาห์รวมทั้งการแสดงผลงานรายรับรายจ่ายที่เกิดขึ้นระหว่างสัปดาห์ (3) ข้อเสนอเพื่อพิจารณามีทั้งแผนงานใหม่หรือข้อเสนออื่น ๆ นับว่าได้ประโยชน์มาก โดยเฉพาะเป็นการประชุมหนึ่งล้อมวงโดยไม่มีพิธีรีตอง มีการบันทึกการประชุมไว้ทุกครั้ง โดยจัดการสวนนง การทำงานในรูปคณะกรรมการแบบนี้เหมาะกับนิสิตคนไทยที่สามารถแสดงออกได้เต็มที่ และเพื่อถูกต้องตามผลงานที่มอบหมายก็ต้องรายงานเพื่อให้ทราบความคืบหน้าและเมื่อมีปัญหา ทุกคนก็จะร่วมระดมความคิดจนหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะได้จากที่ประชุมที่ประชุมได้มีการแต่งตั้งคณะบุคคล 2 หรือ 3 คนไปช่วยกันคิด ทารือและเสนอแผนกลับมาที่ประชุมคราวต่อไป โดยไม่มีคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ได้ผลงานคุ้มค่าทุกครั้ง

4. สวนงูในสวนนง

ระหว่างชลอการสร้างกรงใหญ่ คณะกรรมการฯ ได้พยายามมองหาจะมีกิจกรรมใดที่จะมาช่วยเสริมสวนนงได้อีก นอกจากสระว่ายน้ำ ได้เคยเชิญภาคเอกชนมาร่วมพิจารณาการทำสวนสนุกในบริเวณถัดจากสวนนงไป แต่ก็ไม่กล้าลงทุนทำ สนามแข่งรถ เขาชะวาซึ่งจังหวัดให้ยืมสถานที่ปักเสาถนนเขาเดิมอยู่คั่นหน้า ปัจจุบันย้ายไปอยู่คั่นหลัง ก่อนเข้าไปสวนป่าของเรือนจำชายนาท ก็ยังไม่มีกิจกรรมมากพอที่จะมีรายได้มาให้การสนับสนุนสวนนง

ความคิดเรื่องการทำสวนงูในสวนนงเริ่มพูดจากันหลายครั้ง กำนันชั้นคล้ายทอง มีอาชีพจับงูขาย กิจกรรมดีขึ้นตามลำดับ หลังจากจังหวัดได้ช่วยเหลือแพรร่อก ชาวทั้งวิทย์และไทรทัศน์ เพื่อให้ผู้ต้องการซื้องูได้มากุคหนุนกำนันชั้น ซึ่งมีบ้านอยู่ตำบลเขาแก้ว อำเภอสรรพยา ปรากฏว่ากลายเป็นภาระกับจังหวัดหลังจากประชาสัมพันธ์ไปแล้ว เพราะต้องคอยนำผู้ที่ต้องการซื้องูไปบ้านกำนัน

ต่อมาจึงได้ชวนกำนันมาเข้าที่องค์การฯ ในสวนนงประมาณ 2 งาน และช่วยออกแบบก่อสร้างให้เป็นสวนงูขนาดย่อม ๆ มีร้านจำหน่ายอาหารงู คิงู หนังกู บ่อแสดงงู และที่กักเก็บงู การลงทุนทั้งหมดเป็นของกำนัน มีสัญญากรรเช่าครั้งละ 3 ปี ปัจจุบัน

กิจการสวนงูมีผู้มาท่องเที่ยวพร้อมกันมาชนกในกรงใหญ่ควบคู่กันไป จึงกลายเป็นสถานที่นักท่องเที่ยวที่มากดูการแสดงการจับงู วิชาพิษงู รวมทั้งชิมอาหารงูปรุงในรูปแบบต่าง ๆ แม้ว่าอาคารที่สร้างปัจจุบันยังไม่เป็นไปตามแบบ ต่อไปจะได้ค่อย ๆ ปรับปรุงให้ทันสมัยและตรงกับแบบที่ออกไว้

การสร้างสวนงูของก้านในสวนนกเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ผสมผสานระหว่างพลังชาวบ้านและภาคราชการที่ต่างได้ประโยชน์ร่วมกัน และยังมีแนวทางที่จะปรับปรุงให้เป็นสวนงูที่สมบูรณ์แบบต่อไปอีกมาก เมื่อก้านเริ่มมีทุนมากขึ้น คาดว่าสวนงูแห่งนี้จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างประเทศที่นิยมรับประทานอาหารงูและตั้งอีกมากในอนาคต

5. การจัดมหรรมหุ่นฟางนก

1) **เริ่มจากฟางหนู** จังหวัดชัยนาทมีฟางข้าวแต่ละปีประมาณ 1 ล้านตัน นอกจากทำปุ๋ยหมักเลี้ยงวัวแล้ว ยังเหลือฟางข้าวที่ต้องเผาทิ้งอีกมาก พยายามคิดต่อหน่วยวิจัยทั้งหลายให้ช่วยหาทางทำฟางให้เป็นประโยชน์ก็ยังไม่พบวิธีที่คุ้มค่า การทำเห็ดฟางก็พบปัญหาเรื่องตลาด ครั้นจะทำโรงงานเห็ดก็กระป๋องก็หาผู้ลงทุนไม่ได้ เพราะเกรงจะหาตลาดนอกไม่ได้

เมื่อคราวที่จังหวัดนครราชสีมาปราบหนูนาเพื่อลดต้นทุนการผลิต ได้ขอให้ชาวบ้านและข้าราชการของศูนย์ปราบศัตรูพืชในชัยนาททำตัวหนูเป็นฟาง และนำทางหนูที่อำเภอต่าง ๆ นำมาแข่งขัน ใครจับหนูได้มากกว่ากัน แล้วนำทางหนูไปกองไว้เพื่อฉาปนกิจหนูฟางในตอนท้ายของพิธีปีตรนรงค์จับหนูนาที่อำเภอหันคา ปรากฏแก่สายตาทุกคนว่าหนูที่ทำด้วยฟางข้าวมีความเหมือนมาก

ผู้เขียนจึงเกิดความคิดว่า ถ้าให้ชาวบ้านช่วยกันทำเป็นหุ่นนกขนาดใหญ่แล้วนำมาเรียงรายสองข้างทางจากถนนสายเอเชียเข้ามาเมืองชัยนาทคงจะช่วยประชาสัมพันธ์สวนนกได้แน่นอน ได้เริ่มแพร่ขยายความคิดนี้หลายครั้ง แต่ก็ไม่ได้รับการยอมรับจาก

ส่วนราชการต่าง ๆ พยายามยกตัวอย่างว่า เมืองที่มีหิมะเมื่อถึงหน้าหิมะมากชาวบ้านจะขึ้นคน ขึ้นสัตว์ สร้างเป็นบ้าน เป็นปราสาท เรียงรายริมถนนยังสามารถชวนคนขับรถไปเที่ยวได้ ถ้าจังหวัดชยันนาททำนบกฟางแล้วโฆษณาให้คนมาตุ้มมือการทำก็คงจะทำให้คนขับรถมาชมได้เช่นกัน

2) **เริ่มทำตัวอย่างหุ่นฟางนก** การประชุมโดยไม่เห็นตัวหุ่นฟางจริงๆ ยากที่จะทำให้คนเชื่อว่าฟางสามารถทำนกตัวใหญ่ได้ จึงได้ขอให้วิทยาลัยเทคนิค และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชยันนาทลองทำตัวอย่างมาตุ้มกัน อาจารย์ ศึกษานิเทศก์ และข้าราชการลูกจ้างช่วยกันออกแบบและลงมือทำ โดยใช้โครงไม้ไผ่และใช้ลวดหรือเหล็กอีกเป็นรูปนกแล้วใช้กระดาษปะเพื่อจัดฟางมัดเป็นมัดๆ แล้วนำมาเรียงกัน ทำครั้งแรกไม่ได้ฟันทึ 1 ตัว และฟันทึตามสีนก 1 ตัว นำมาตั้งโชว์ไว้หน้าศาลากลางจังหวัด เพื่อให้ผู้สนใจมาตุ้มเป็นตัวอย่างและยังนำไปรตบีกอพักแห่ไปตามอำเภอต่าง ๆ ให้ตุ้มเป็นตัวอย่างด้วย

3) **การจัดประกวดหุ่นฟางนก** เมื่อทุกคนเห็นตัวอย่างแล้วมีความมั่นใจมากขึ้น ได้กำหนดให้ผู้ที่ต้องการทำหุ่นฟางนกมาขอจองประเภทนกได้ที่กองอำนวยการ มีรูปนกให้ด้วย บางหน่วยงานได้ไปถ่ายนกจริงจากสวนนก รองผู้ว่าราชการจังหวัด (ร.ต.ไมตรี ไนยะกุล) ได้เริ่มแจกจ่ายจำนวนหุ่นฟางนกให้อำเภอและชมรมต่าง ๆ รวมทั้งโรงเรียนหน่วยราชการทำนบกฟางเข้าแข่งขัน โดยกำหนดขนาดอย่างน้อยตัวยาว 3 เมตรขึ้นไป

การทำปีแรกหลายรายไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไร จังหวัดต้องจัดหน่วยออกตระเวนดูจุดต่างๆ ที่ทำดีแล้ว ให้จุดอื่นไปตุ้มเป็นตัวอย่างและคอยไปชี้แนะ จนในที่สุดกลายเป็นมหกรรมที่ทุกคนต้องการมีส่วนร่วม จำนวนการจองนกที่จะทำมากกว่า 100 ตัว ต้องมีการจับสลากประเภทนกในกรณีที่ขอจองซ้ำกัน ทั้งนี้ เพื่อให้มีนกประเภทต่างๆ โทรทัศน์ช่องต่างๆ ได้ทยอยมาทำข่าวและออกเผยแพร่ ชาวชยันนาทยิ่งตื่นตัวมากขึ้น และภูมิใจที่ได้เห็นกิจกรรมที่ทุกคนช่วยจัดฟางทำนบกเพื่อเข้าประกวด

4) **สถาปนามหกรรมหุ่นฟางนกครั้งที่ 1** ระหว่างวันที่ 6 - 12 กุมภาพันธ์ 2529 กำหนดให้มีการแสดงหุ่นฟางนกระหว่างทางจากสายเอเชียเข้ามาถึงหน้าสวนนกวัน

เบื่องานได้เริ่มเดินขบวนจากทุกอำเภอเข้าสู่หน้าศาลากลางจังหวัดตั้งแต่เช้า ความตื่นตาตื่นใจของชาวเมืองเมื่อเห็นขบวนนกที่เดินแห่เข้าสู่สนาม พร้อมกลองยาวและการร่ายรำของเจ้าของหุ่นฟางนก ต่างก็ชื่นชมฝีมือของคนทำนก ทั้งหมด 126 ตัว มีสีสรรและรูปร่างประเภทต่างๆ คณะกรรมการจัดประกวดได้ให้คะแนนและตัดสินรางวัลที่ 1, 2, 3 รางวัลชมเชยอีก 12 ตัว รวม 15 ตัว ภาคบ่ายได้เชิญรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายบัญญัติ บันทัดฐาน) มาเป็นประธาน ท่าน รมต. ในฐานะดูแลการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ชมเชยความสามารถของชาวชัยนาท และให้กำลังใจกับชาวชัยนาทว่าควรจะทำเป็นประเพณีต่อไป เพื่อชักชวนให้คนมาท่องเที่ยวสวนนก

ระหว่างสัปดาห์มหกรรมหุ่นฟางนก จัดหัตถ์ชัยนาทมีรถยนต์ทั้งส่วนบุคคลและรถทัวร์เล็กใหญ่มาชมมากมายเกินกว่าที่จังหวัดคาดหมาย สินค้าพื้นเมืองและผลิตภัณฑ์ชาวบ้านที่เตรียมมาจำหน่ายหน้าสวนนกจำหน่ายหมดภายใน 2 วัน ต้องรับขอจังหวัดข้างเคียงนำผลิตภัณฑ์ชาวบ้านมาเสริม ในปี 2529 ได้สร้างความเชื่อมั่นกับชาวชัยนาทมากมาย ร้านอาหารต่างๆ รับมือไม่ทัน มีคนมาเที่ยวแล้วกลับไม่ทันก็ต้องพักโรงแรม ชาวชัยนาทตื่นตื่นที่เห็นรถติดและมีผู้คนมากมาย ในช่วงนั้นยังไม่ได้มีกรงนกยักษ์ มีแต่กรงนกเล็กๆ ผู้คนก็สนใจเข้าไปชมมากมายโดยไม่เก็บค่าผ่านประตู ร้านอาหารและแม่ค้าในสวนนกรมียาได้อย่างน่าพอใจ และเรียกร้องให้จัดอีกในปีต่อไป

5) การใช้หุ่นฟางนกในกรุงเทพฯ และชลบุรี

ศูนย์การค้าในกรุงเทพฯ และชลบุรี ได้มาขอเช่าหุ่นฟางนกที่ชนะการประกวดไปแสดงไว้ในศูนย์การค้าเพื่อให้ประชาชนที่สนใจไปถ่ายรูป ปรากฏว่าชาวกรุงเทพฯ ได้เขียนจดหมายมาชมเชยฝีมือของชาวบ้าน เพราะนกหุ่นฟางทุกตัวจะมีเจ้าของเป็นผู้ทำทั้งสิ้น ค่าใช้จ่ายการทำแต่ละตัวแตกต่างกันไป แล้วแต่วัสดุที่ใช้และขนาดของนก ส่วนใหญ่จะอยู่ระหว่าง 1,000 – 3,000 บาท มีนกบางตัวมีขนาดใหญ่โตสูงกว่า 5 เมตร ราคาจะสูงขึ้นไปถึง 5 – 6 พันบาท การตั้งแสดงในกรุงเทพฯ 2 ครั้ง และในจังหวัดชลบุรีอีก

1 ครั้ง รวมทั้งการได้รับเชิญเข้าร่วมขบวนแห่เปิดปีการท่องเที่ยวไทย ในวันที่ 4 มกราคม 2530 ที่ถนนราชดำเนิน หุ่นฟางนก 10 ตัว พร้อมสาวงามประจำนก็ได้รับการประบมือระหว่างเดินผ่านฝูงชน ทำให้ชาวชยันนาทเกิดความภูมิใจยิ่งขึ้น และมีผู้คนต่างจังหวัดเริ่มมาเที่ยวสวนนกชยันนาทมากขึ้นตามระดับ

6) อู๋ร่ง สิงคโปร์มาเยือนสวนนกและขอซื้อหุ่นฟาง

ผู้จัดการฝ่ายประชาสัมพันธ์ของสวนนกจู๋ร่ง ได้โทรศัพท์ทางไกลมาติดต่อผู้เขียนเพื่อมาขอซื้อสวนนกและเยี่ยมชมหุ่นฟางนก หลังจากมทกรรมหุ่นฟางนก ทางจังหวัดยอมรับเป็นเจ้าภาพ เมื่อมาถึงชยันนาทแล้วได้แวะชมสวนนกและชมผลิตภัณฑ์ชาวบ้าน เพื่อนำไปจำหน่ายที่สวนนกจู๋ร่ง ได้ตกลงในหลักการจะซื้อหุ่นฟางตามที่เขาต้องการ 15 ตัว เพื่อนำไปเปิดแสดง “สัปดาห์ไทย” ที่สวนนกจู๋ร่ง สิงคโปร์ ขณะนี้กำลังเจรจาเรื่องค่าขนส่งและกำหนดวันที่แน่นอน ส่วนราคาหุ่นฟางจะตกลงแล้วแต่ขนาดและประเภทนกที่ส่งมา แต่จะไม่เกินตัวละหนึ่งหมื่นบาท

7) การจัดสัปดาห์หุ่นฟางนกครั้งที่ 2

เมื่อการจัดครั้งแรกสำเร็จด้วยดี การจัดมทกรรมหุ่นฟางนกครั้งที่ 2 จึงไม่ต้องออกแรงมาก และกำหนดระหว่าง 24 มกราคม-2 กุมภาพันธ์ 2530 การเตรียมงานสะดวกและช้านานยิ่งขึ้นกว่าเดิม มีผู้มาจองนกและเข้าประกวดกว่า 146 ตัว และยังได้หาผู้อุปการะเป็นกองทุนหุ่นฟางนกส่งให้ค่าบลดะ 2,000 บาท มีผู้ว่าราชการจังหวัด 26 จังหวัด อธิบดีกรมต่างๆ และพ่อค้าประชาชนทั้งในจังหวัดและกรุงเทพฯ อุปการะมารวม 68 ตัว นับว่าได้รับความกรุณาจากทุกท่านด้วยดี จังหวัดได้ถ่ายรูปหุ่นฟางนกขนาด 8 นิ้วส่งให้ผู้ที่ให้การอุปการะนก

การจัดครั้งที่ 2 นี้ ได้แบ่งประกวด 2 ประเภท คือ ประเภทชาวบ้านทำ และประเภทหน่วยงานทำ และแต่ละประเภทมีรางวัล 1, 2, 3 ชม.เซยอีก 15 ตัว จึงทำให้ชาวชยันนาทตื่นตัวยิ่งขึ้น การประกวดครั้งที่ 2 ได้เชิญกรรมการจากจังหวัดข้างเคียง

และนกที่ชนะการประกวดได้ตั้งแสดงไว้ในสวนนก ส่วนหุ่นฟางนกที่ถูกรอบทั้งเรียงรายสองข้างทางจากสายเอเชียเข้ามาถึงตัวเมืองชัยนาท

การจัดมหกรรมครั้งนี้ได้ถือโอกาสประชาสัมพันธ์ให้คนมาชมกรงนกใหญ่ที่สุดในเอเชีย ปรากฏว่ามีคนมาเที่ยวประมาณ 200,000 คน มีรายได้เข้าจังหวัดประมาณ 10 ล้านบาท เฉพาะค่าผ่านประตูสวนนกและค่าจอดรถ ช่วง 8 วัน เก็บได้กว่า 5 แสนบาท ผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านในอำเภอต่าง ๆ ที่หน่วยราชการส่งเสริมการผลิตทั้งหัตถกรรมและเกษตรกรรมจำหน่ายได้กว่า 4 ล้านบาท ชาวบ้านมาจัดจำหน่ายเองด้วยความพอใจพอใจ เพราะไม่เคยขายดีเช่นนี้

ก่อนการจัดงานได้จัดประชุมร้านอาหาร แม่ค้า สามล้อรับจ้าง โรงแรม เพื่อให้ทุกฝ่ายรู้เรื่องงานมหกรรมหุ่นฟาง เพื่อจะได้ช่วยประชาสัมพันธ์ ช่วยให้การต้อนรับผู้มาท่องเที่ยว และที่สำคัญต้องช่วยกันรักษาความสะอาด ไม่นวดโอกาสขายของแพง ต้องรู้จักแนะนำเส้นทางไปเที่ยววัดต่าง ๆ และเขื่อนเจ้าพระยา รวมทั้งการหาซื้อของฝากกลับไป การแต่งกายของสามล้อรับจ้างได้รับเสื้อยีสี่เหลืองสัญลักษณ์สวนนก เพื่อร่วมฉลองปีการท่องเที่ยวด้วย

6. อนาคตของสวนนกชัยนาท

การจัดมหกรรมหุ่นฟางนกเพื่อเสริมการประชาสัมพันธ์สวนนกชัยนาท ได้กลายเป็นกิจกรรมอีกแขนงหนึ่งที่สร้างความแปลกใหม่กับผู้คนที่มาสัมผัส ประชาชนที่ร่วมกันทำหุ่นฟางได้สร้างกิจกรรมร่วมโดยแบ่งหน้าที่กันทำระหว่างทำฟางนกพระสงฆ์องค์เจ้าหลายแห่งได้ร่วมชวนชาวบ้านทำฟางนก จึงเชื่อว่าการจัดมหกรรมหุ่นฟางนกคงจะไม่หยุดแค่นี้ และจะมีการพัฒนาฝีมือให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ได้มีการพูดจากันว่าแต่ละอำเภอน่าจะทำหุ่นฟางประเภทต่าง ๆ แล้วตั้งแสดงไว้ในตัวอำเภอเพื่อชักชวนให้คนไปเที่ยวไม่ใช่แสดงแต่ในอำเภอเมืองเท่านั้น อย่างเช่นการทำฟางลิง ฟางกระบือ ฟางหนู ฟางเสือ ตามสัญลักษณ์หรือแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดชัยนาท เพราะปัจจุบันมีวิทยากรชาวบ้านที่สามารถทำหุ่นฟางเก่งขึ้นมาก

สวนนกชัยนาทจะต้องเร่งพัฒนาภายในกรงใหญ่ และจัดทางเข้าให้เป็นอาคาร
อำนวยการที่มีสินค้าพื้นเมือง และสินค้าเกษตรที่ผู้มาท่องเที่ยวสามารถซื้อติดมือเป็นของ
ฝาก สัมโอชาวแตงกวาที่จังหวัดสงเสริมก็เริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้นได้นำมาจำหน่ายในสวนนก
ตามฤดูกาล ไม่จิ้มพื้หนาท่าเสา เครื่องจักสาน สิ่งประดิษฐ์จากกลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน
จะสามารถนำมาจำหน่ายได้ โดยเฉพาะวันศุกร์สัปดาห์จะมีนักท่องเที่ยวมามากมาย

น้ำตกเทียมในกรงใหญ่ที่กำลังออกแบบคาดว่าจะเป็สิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว
และทำให้สวนนกแห่งนี้เป็ธรรมชาติมากขึ้น การได้รับเงินสนับสนุนจากกรมการปกครอง
เพื่อมารายทางถนนในสวนนกและจะได้จัดขบวนรถไฟเล็กมาวิ่งรับส่งผู้สนใจชมทัศนียภาพ
รอบๆ สวนนก ต่อไปจะต้องทำให้เสร็จปี 2530 นี้

การเตรียมการสร้างกรงนกกลางคืน เป็นแผนงานที่จะทำให้แล้วเสร็จในปีนี้
เช่นกัน ปัจจุบันมีนกที่หากินกลางคืนอยู่มากพอควร ต้องใช้แฝกมุงกรงนกเล็กไว้ให้มีค
เหมือนกลางคืน เพราะไม่สามารถปล่อยนกเข้าไปในกรงใหญ่ได้ กำลังออกแบบเพื่อของบ
จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่จะให้การสนับสนุนต่อไป

การจัดการสวนนก ปัจจุบันได้มอบให้อำเภอเมืองในฐานะส่วนอำเภอ และ
ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็ที่มงาน ต่อไปกำลังหารูปแบบว่าควรจะทำในเชิงธุรกิจ
ขององค์การหรือคงไว้ในรูปราชการ ทั้งนี้และทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงเรื่องการเดินทางตัวเอง
จากรายได้ของสวนนกและการจัดกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ให้ทัวร์และ
โรงเรียนต่าง ๆ พานักเรียนมาเยี่ยมชมสวนนกเป็ประจำด้วย

7. สรุป

ความสำเร็จของการสร้างแหล่งท่องเที่ยวด้วยพลังของท้องถิ่นในกรณีตัวอย่าง
จังหวัดชัยนาทเพียงจะทำมาได้ 2 ปีเศษ ยังต้องเรียนรู้อีกมาก และต้องการความต่อเนื่อง
สัมพันธ์กับสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดที่มีต่า ๆ มีลำนน้ำเจ้าพระยาที่น้ำนิ่งสงบ ซึ่ง
ขณะนี้อากาศเอกชนหลายฝ่ายกำลังเร่งระดมความคิด โดยเฉพาะหอการค้าและชมรมพระ-
เครื่องจังหวัดชัยนาท จะเป็องค์กรสำคัญในการผลักดันต่อไป

หากจะสรุปปัจจัยสำคัญที่ทำให้จังหวัดชัยนาทประสบความสำเร็จในเบื้องต้น ก็พอจะสรุปได้ว่า (1) ความร่วมมือร่วมใจของภาคราชการและภาคเอกชน (2) แนวคิดที่จะอาศัยความสามารถของท้องถิ่นเป็นหลัก เช่น การระดมทุนโดยไม่พึ่งพาทรัพยากรสนับสนุนจากภายนอกมากนัก (3) การสรรหาสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่มีในจังหวัดอื่น เช่น กรงใหญ่ หุ่นฟางนก มาเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจเบื้องต้น (4) ความร่วมมือของชาวบ้าน ผู้นำหมู่บ้าน ตำบล พลังมวลชนในชนบท (5) ความร่วมมือของส่วนราชการต่างๆ ที่รับอาสาเข้ามาช่วยงานโดยไม่เห็นความเหน็ดเหนื่อย (6) ความร่วมมือของชมรม สมาคมและนักธุรกิจทุกสาขาวิชาชีพ (7) ความร่วมมือของนักการเมือง เช่น สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (8) การติดตามเอาใจใส่ของนักบริหาร และหัวหน้างานที่ได้รับมอบหมายในการร่วมงานสวนนกและมหรหรรรมหุ่นฟางนก (9) การช่วยกันทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายของข้าราชการทุกระดับ ตลอดจนคนงานและคนสวน (10) การจัดให้มีการติดตามประเมินผลและร่วมกันวางแผนประจำสัปดาห์อย่างไม่หยุดยั้ง เพื่อแก้ไขปัญหายุ่งยากระหว่างการดำเนินงาน (11) การใช้รูปแบบคณะกรรมการที่ไม่เคร่งครัดกับระเบียบการประชุมและระเบียบการสั่งการแบบราชการ แต่ก็สามารถทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายได้ (12) การประชาสัมพันธ์ที่ทำกันหลายรูปแบบและต่อเนื่องมาตลอดทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ โดยเฉพาะโทรทัศน์ทุกช่อง สถานีวิทยุ 04 ศาลีสถานีวิทยุ ลพบุรี และนครสวรรค์ รายการข่าว ๖ โมงเช้า ของคุณปรีชา ทรัพย์โสภากกรมประชาสัมพันธ์ ได้ช่วยทำให้คนชัยนาทและข้าราชการตื่นตัว และเข้าร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงกัน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์*

* ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาท